

Kringloop

slimme technologie of menselijk?

September 2018, minister Schouten introduceert kringloplandbouw. De start van heftige discussies waarin regulier agrarisch Nederland voor de huidige situatie een aantal termen gebruikt, zoals efficiënt, schoon, veilig, eerlijk, duurzaam. Is dat zo? Van de stikstof die in de landbouw in Nederland wordt ingevoerd via voer, meststoffen en de stikstof die met fossiele energie wordt geproduceerd komt 45% weer in lucht en (grond)water terecht. Andere meststoffen halen we uit mijnen in het buitenland, wat niet lang meer kan omdat het op raakt. Per eenheid energie die de landbouw produceert wordt ongeveer 6 keer zoveel energie gebruikt als 70 jaar geleden, de CO₂ emissie is daarmee verveelvoudigd. Ons vee krijgt soja uit Brazilië en graan uit Oekraïne. Die landen voeren hun bodemvruchtbaarheid af terwijl wij omkomen in de mest. De economische verwaardiging van hun oogst vindt hier plaats. Dat is niet efficiënt, niet duurzaam, niet fair en dus niet houdbaar.

Steeds langere ketens

Landbouw heeft eeuwenlang op een redelijk evenwichtige manier gebruik gemaakt van de natuur. Raatakkers in noordwest Europa hebben duizenden jaren producten voortgebracht op basis van natuurlijk herstel van de bodem. De enk-landbouw die daar in de middeleeuwen op volgde heeft duizend jaar goed geproduceerd door strooisel, plaggen en gras uit de regio in hoogwaardige mest om te zetten en daarmee rond het dorp vruchtbare enkrond te maken. De laatste 150 jaren halen we meststoffen uit de hele wereld.

Bij elke systeemverandering werd de transportafstand groter. Lokaal (raatakkers) werd regionaal (enkrondbouw) en is nu mondiaal (huidige landbouw). Met mondiale landbouw is de grens bereikt, verder weg kunnen we het niet halen...

Wij, mensen, zijn met een groot aantal op deze aarde aanwezig. De massa van zoogdieren op aarde bestaat voor 35% uit mensen, 61% uit ons vee, en er is nog slechts 4% aan wilde zoogdieren voor in de natuurfilms...

Transitie: menselijke maat, het dier als hergebruiker

We staan voor een transitie waarin de landbouw moet gaan draaien op reststromen uit de maatschappij. De afhankelijkheid van de natuur voor mineralen en energie, die er altijd is geweest, moet stoppen. Is 'slimme technologie' de toekomst? Dat gaat voorbij aan het gegeven dat daarvoor nog steeds veel grondstoffen en energie nodig zijn. De oplossing ligt deels bij onszelf, onze arbeidsinzet en onze mest. Onze mensenmest bevat veel van de mineralen die de landbouw verlaten. Die moeten terug, maar dat is nu lastig want het rioolslib is te vervuild. Fosfaat wordt er inmiddels uitgehaald maar om dat met alle mineralen te gaan doen is geen handige *end of the pipe* oplossing. Onze mest moet weer direct inzetbaar worden. De reststromen moeten als voer naar het vee. Het vee zal geen hoogwaardige voer meer krijgen zoals granen, maar eet alleen dat wat wij niet kunnen eten en graast alleen daar waar we geen humane producten kunnen telen. Imke de Boer, hoogleraar veehouderij, zet in Wageningen al helemaal in op deze koers, in combinatie met minstens een halvering van de consumptie van dierlijke eiwitten. Dat leidt tot een grote vermindering van de veestapel. Een *wake up call*, ook voor de BD-landbouw die nog fors op dierlijke mest inzet.

Lange ketens: vluchtelingen en grutto's

Ketens zijn complex. Door niet meer aan bulkproductie te doen stopt ook het dumpen van overschotten van bijvoorbeeld uien of kippenvlees naar Afrika, waardoor de lokale

Afrikaanse boeren nu nog worden beconcurrerd. Ik zag onze uien op de markt in Gambia. Jonge boeren in dat land zoeken door verlies aan perspectief de hoofdstad Banjul op en van daaruit proberen ze naar Europa te komen. Dat noemen we hier vervolgens een vluchtelingenprobleem.

We vinden het jammer dat er in onze weides steeds minder grutto's zijn. Boeren in Senegal vinden dat ook heel jammer. De grutto's gaan namelijk door gebrek aan voedsel en kuikens vroeger naar hun winterstek. Vanaf augustus is normaal, in 2016 kwamen ze zelfs al vanaf mei. Ze zijn er daardoor al op het moment dat de rijst wordt gezaaid en vreten die massaal op.¹

Mensenwerk

De enorme afstanden waarover landbouwinvloed zich uitstrekt stopt, net als het teren op de natuurlijke reserves. De mens moet in eigen regio de eigen broek op gaan houden. Een transitie van het denken en handelen en een tendens terug van mondiaal naar regionaal en lokaal. **BR**

¹ oneworld.nl/anders/achtergrond/senegalese-rijstboeren-zien-grutto-liever-dood/

Ruud Hendriks is tractor kringlooplandbouw en docent bodemvruchtbaarheid. Hij ondersteunt docenten, studenten, boeren en tuinders bij de praktische invulling van kringlooplandbouw. Daarnaast draagt hij bij aan de lange termijn visie voor en van de agrarische sector.

